

# Menaxhimi i mbeturinave komunale në Kosovë: mundësi për zhvillimin ekonomik apo kërcënim për të?

Marija Milenkovic, Jovana Jakovljevic,  
Vesela Curkovic, Dragisa Mijacic<sup>1</sup>

Dhjetor 2016.

*Heçje e përgjegjësishë: Përmbajtja e këtij publikimi nuk paraqet mendimin e Zyrës së Bashkimit Evropian në Kosovë. Informacionet dhe medimet në këtë raport janë përgjegjësi e InTER-it.*

## Hyrje

Grumbullimi dhe deponimi joadekuat i mbeturinave në Kosovë çdo vit i kushton vendit mes 19 dhe 31 milionë euro.<sup>2</sup> Ky fakt e bën të qartë se janë të domosdoshme masat për krijimin e një sistemi efikas të menaxhimit të mbeturinave, si për ta përmirësuar gjendjen e gjithmbarshme të mjedisit, ashtu edhe për të ngritur mundësitë e shfrytëzimit të mbeturinave për qëllime të zhvillimit ekonomik.

Menaxhimi i mbeturinave komunale është proces kompleks që përfshin aktivitetet e grumbullimit, transportimit, reciklimit, rishfrytëzimit, trajtimit dhe deponimit të mbeturinave komunale. Kurrsesi nuk guxon të neglizhohet fakti që çdo mbeturinë përbën edhe resurs potencial e jo vetëm problem ekologjik. Mbrojtja e mjedisit dhe zhvillimi ekonomik mund të avancohen bashkërisht, ndërsa politikat publike në këtë fushë luajnë rol kyç për krijimin e vendeve të punës dhe stimulimin e investimeve. "Gjelbërimi i ekonomisë"<sup>3</sup> rrvogëlon shpenzimet e mbrojtjes së mjedisit përmes shfrytëzimit më efikas të resurseve, ndërsa përdorimi i teknologjive të pastra i kontribuon hapjes së vendeve të reja të punës dhe përbën stimul

për ekonominë dhe zhvillimin e konkurrencës.

Kjo analizë e shkurtër ofron një pasqyrë të situatës aktuale në fushën e menaxhimit të mbeturinave komunale në Kosovë, duke shqyrtuar në veçanti gjendjen në katër komonat me shumicë serbe në veri të Kosovës (Leposaviq, Mitrovicë e Veriut, Zubin Potok dhe Zveçan). Gjithashtu, me këtë punim analizohet edhe korniza ligjore në fushën e menaxhimit të mbeturinave dhe lidhshmëria e kësaj sfere me zhvillimin ekonomik lokal.

## Korniza ligjore dhe institucionale

Në disa vitet e fundit janë miratuar disa akte ligjore dhe nënljore dhe dokumente strategjike me të cilat rregullohet korniza ligjore për menaxhimin e mbeturinave në Kosovë. Ligji për Mbeturinat Nr. 04 / Z-060<sup>4</sup> paraqet aktin themelor që i përcakton parimet kryesore në lidhje me menaxhimin e mbeturinave, si dhe përgjegjësitë dhe kompetencat e institucioneve relevante. Me sektorin e mbeturinave janë ngushtë të ndërlidhur edhe Ligji për Mbrojtjen e Mjedisit,<sup>5</sup> Ligji për Vlerësimin Strategjik Mjedisor,<sup>6</sup> Ligji për Vlerësimin e Ndikimit Mjedisor,<sup>7</sup> Ligji për Parandalimin e Integruar dhe Kontrollin e

<sup>1</sup> Marija Milenkovic, Jovana Jakovljevic, Vesela Curkovic dhe Dragisa Mijacic që janë hulumtues të InTER - Institutit për Zhvillim Teritorial Ekonomik. Ju lutem dërgoni komentet te [mmilenkovic@regionalnirazvoj.org](mailto:mmilenkovic@regionalnirazvoj.org).

<sup>2</sup> Analiza Mjedisore e Kosovës (2013), Banka Botërore, e qasshme në adresën <http://bit.ly/2jxiD03>

<sup>3</sup> Ekonomia e gjelbër është term që nënkupton shfrytëzimin e gjerë të burimeve të ripërtëritshme për energji, ngritjen e efijencës së energjisë, si dhe zhvillimin dhe aplikimin e bujqësisë organike të qëndrueshme.

<sup>4</sup> Ligji për Mbeturinat, Nr. 04/L-060, i qasshëm në adresën: <http://bit.ly/2iJ8wkh>

<sup>5</sup> Ligji për Mbrojtjen e Mjedisit, Nr. 03/L-025, i qasshëm në adresën: <http://bit.ly/2k0hcnt>

<sup>6</sup> Ligji për Vlerësimin Strategjik Mjedisor, Nr. 03/L-230, i qasshëm në adresën: <http://bit.ly/2j9a9sr>

<sup>7</sup> Ligji për Vlerësimin e Ndikimit Mjedisor, Nr. 03/L-024, i qasshëm në adresën: <http://bit.ly/2jKZtRE>

Ndotjes,<sup>8</sup> Ligji për Inspektoratin e Mjedisit, Ujërave, Natyrës, Planifikimit Hapësinor dhe Ndërtimit,<sup>9</sup> Ligji për Kimikatet,<sup>10</sup> Ligji për Planifikimin Hapësinor,<sup>11</sup> etj.

Sipas Ligjit për Mbeturinat, menaxhimi i mbeturinave përfshin disa prioritete: parandalimi i krijimit të mbeturinave dhe zvogëlimi i sasisë së mbeturinave, trajtimi i mbeturinave, reciklimi i mbeturinave, shfrytëzimi dhe deponimi i mbeturinave. Nenet 8, 9 dhe 10 të Ligjit për Mbeturinat përcaktojnë obligimin e hartimit të Strategjisë për Menaxhimin e Mbeturinave, Planit Kombëtar për Menaxhim të Mbeturinave, Planit Komunal për Menaxhim të Mbeturinave, Planit për Menaxhimin e Mbeturinave nga Prodhuesit e Mbeturinave dhe Planit për Menaxhimin e Mbeturinave nga Personat e Licencuar.

Strategjia e menaxhimit të mbeturinave është përgatitur për periudhën 2013-2022 dhe paraqet një dokument bazik në të cilin janë definuar objektivat dhe masat për përmirësimin e situatës në kuptim të menaxhimit të mbeturinave. Plani kombëtar i veprimit për menaxhim të mbeturinave është hartuar për periudhën 2013-2017 dhe ka për qëllim zvogëlimin e sasisë së mbeturinave dhe shmangien e reziqeve që mund të rrjedhin nga to, rishfrytëzimin dhe trajtimin e tyre dhe zvogëlimin e ndotjes, në pajtim me standardet kombëtare dhe ndërkombëtare dhe legjislacionin e Bashkimit Evropian. Plani Komunal për Menaxhimin e Mbeturinave është pjesë e Planit Ekologjik Lokal (PEL). Falë ndihmës së ofruar nga Qendra Rajonale Mjedisore (REC), gjatë vitit 2016 PEL janë hartuar në të katër komunat e lartpërmendura (Leposaviq, Mitrovicë e Veriut, Zubin Potok dhe Zveçan).

Përveç kornizës legjislative, nga viti 2000 është punuar edhe në vendosjen e strukturave administrative për avancimin e mjedisit në Kosovë. Ministria për Mbrojtjen e Mjedisit dhe Planifikimin Hapësinor (MMPH) është institucioni qendror përgjegjës për fushën e mjedisit. Agjencia e Kosovës për Mbrojtje të Mjedisit është themeluar në vitin 2006 nën ombrellën e MMPH-së dhe është përgjegjëse për krijimin e një sistemi informativ për menaxhimin e mbeturinave dhe për përpilimin e raporteve për gjendjen e mjedisit. Në nivelin lokal, komunat bartin

kompetenca për mbrojtjen e mjedisit dhe trajtimin e mbeturinave. Në komunat në veri të Kosovës nuk ekzistojnë drejtori të veçanta që merren me çështjen e mjedisit, ndërsa punët nga kjo fushë i kryen zyrtari për mjedisin i cili është i sistemuar në drejtori tjera (kryesisht në drejtoritë për urbanizëm, shërbime komunale, etj.) nën sistemin e Republikës së Serbisë. Në Kosovë janë themeluar edhe struktura tjera përcjellëse për mbrojtjen e mjedisit, siç janë agjencitë, këshillat, komisionet, të cilat funksionojnë ose në mënyrë të pavarur ose brenda kornizave të ministrive të ndryshme.

### Menaxhimi i mbeturinave komunale në Kosovë

Menaxhimi i mbeturinave komunale në Kosovë paraqet sfidë të madhe. Niveli i ulët i implementimit të ligjit dhe mungesa e kapaciteteve administrative në nivel lokal në këtë fushë, si dhe mungesa e mjeteve infrastrukturore dhe financiare, përbëjnë problemet kryesore me të cilat përballen autoritetet lokale, por edhe subjektet ekonomike të cilat merren me këtë veprimtari. Në Raportin e Progresit të Kosovës gjatë vitit 2016, të hartuar nga Komisioni Evropian, është theksuar se mundësitë e përfshirjes së sektorit privat në këtë fushë janë të limituara, sepse konceptet themelore të menaxhimit të mbeturinave dhe veprimet e caktuara, siç janë reciklimi dhe rishfrytëzimi i mbeturinave të ndryshme, nuk përkrahen sa duhet në legjislacionin ekzistues.<sup>12</sup> Aktualisht, legjislacioni i BE që mbulon mjedisin përbëhet nga 802 akte<sup>13</sup> ndërsa rreth 60% e Acquis të BE në këtë fushë veç është inkorporuar në legjislacionin e Kosovës.<sup>14</sup> Sa i përket legjislacionit horizontal, Direktiva 85/337/EEC për vlerësimin e ndikimit në mjedis dhe Direktiva 2001/42/EC për vlerësimin strategjik mjedisor janë në harmoni të plotë me kornizën legjislative lokale, ndërsa në rastin e Direktivës 2003/35/EC për pjesëmarrje të publikut harmonizimi është i pjesshëm.<sup>15</sup> Nëse vlerësojmë legjislacionin në fushën e mbeturinave, Ligji për Mbeturinat është pothuajse tërësisht i harmonizuar me Direktivën 2008/98/EC për Mbeturinat dhe Direktivën 1999/31/EC për Deponitë. Megjithatë, harmonizimi me disa direktiva tjera të kësaj sfere vazhdon të mos jetë i plotë,<sup>16</sup> ndërsa prioritet për vitin tjetër do të jetë

<sup>12</sup> Komisioni Evropian, Raporti i vitit 2016 për Kosovën\*, i qasshëm në adresën: <http://bit.ly/2jzj89G>

<sup>13</sup> ETNAR: Instrumentet ligjore për mbrojtjen e mjedisit, i qasshëm në adresën: <http://bit.ly/2jo41hb>

<sup>14</sup> Agjencia Mjedisore Evropiane, Raporti i Gjendjes së Mjedisit në Kosovë\*, i qasshëm në adresën: <http://bit.ly/2j9nMlr>

<sup>15</sup> Programi kombëtar për Implementimin e Marrëveshjes së Stabilizim-Asocimit, Prishtinë, mars 2016.

<sup>16</sup> Direktiva 2004/35/EC për Përgjegjësitë për Dëmet Ekologjike, Direktiva 2008/99/EC për Mbrojtjen e Mjedisit Përmes së Drejtës Penale, Direktiva 2006/21/EC për Menax-

<sup>8</sup> Ligji për Parandalimin e Integruar dhe Kontrollin e Ndotjes, Nr. 03/L-043, i qasshëm në adresën: <http://bit.ly/2iBzS0y>

<sup>9</sup> Ligji për Inspektoratin e Mjedisit, Ujërave, Natyrës, Planifikimit Hapësinor dhe Ndërtimit, Nr. 04/L-175, i qasshëm në adresën: <http://bit.ly/2k0arBV>

<sup>10</sup> Ligji për Kimikatet, Nr. 04/L-197, i qasshëm në adresën: <http://bit.ly/2iRgrzb>

<sup>11</sup> Ligji për Planifikimit Hapësinor, Nr. 04/L-174, i qasshëm në adresën: <http://bit.ly/2jzlwgu>

hartimi i ligjeve të reja dhe amandamentimi i ligjeve aktuale për ta përafëruar legjislacionin e vendit me *Acquis Communautaire* të BE-së.

Edhe pse zvogëlimi i sasisë së mbeturinave komunale është një nga caqet strategjike të Republikës së Kosovës, në realitet kemi rritje të konstante të sasisë së tyre. Në krahasim me vitin 2007 kur mesatarisht në ditë është grumbulluar 0.5 kg mbeturina komunale për kokë banori, në vitin 2013 sasia ka qenë pothuajse dy herë më e lartë (0.9 kg për kokë banori).<sup>17</sup> Nuk ka të dhëna të qëndrueshme mbi sasinë e mbeturinave komunale në veri të Kosovës, por mund të supozohet që trendi në to është i ngjashëm me atë të pjesës tjetër të saj.

Në komunat në veri të Kosovës menaxhimi i mbeturinave është organizuar përmes ndërmarrjeve komunale publike të cilat janë themeluar nga autoritetet lokale para vitit 1999. Subjektiviteti juridik i tyre është mbajtur brenda sistemit juridik të Republikës së Serbisë i cili është i pranishëm në këto komuna. Në komunat tjera të Kosovës, ndërmarrjet komunale publike kanë ndërprerë veprimtarinë e tyre pas vitit 1999, ndërsa me ndihmën e bashkësisë ndërkombëtare është krijuar një sistem në të cilin menaxhimi i mbeturinave është organizuar përmes partneriteteve publiko-private.

Në Kosovë nuk ka infrastrukturë të zhvilluar për deponimin dhe trajtimin e mbeturinave komunale, që ka rezultuar me paraqitjen e një numri të madh të deponive joligjore. Përveç kësaj, ekziston problemi i krijimit të deponive joformale, në veçanti nëpër fshatra dhe zona rurale në të cilat nuk ekziston sistemi i organizuar i grumbullimit të mbeturinave nga ana e institucioneve kompetente apo koncesionarëve të tyre. Sa i përket komunave të veriut të Kosovës, situata sa i përket menaxhimit të mbeturinave komunale në Zveçan, Leposaviq dhe Mitrovicë të Veriut është përkeqësuar dukshëm nga viti 2012, pas mbylljes së deponisë Ballaban. Zubin Potoku është e vetmja komunë e cila aktualisht ka deponi funksionale në të cilën deponohen edhe mbeturinat nga Mitrovica e Veriut. Komunat tjera mbeturinat i deponojnë në deponi të përkohshme ilegale.

Me qëllim të zgjidhjes së problemit të mbeturinave, Bashkimi Evropian i ka ndarë 5.4 milionë euro nga shuma e gjithmbarshme prej 38.4 milionë euro që e ka destinuar për komunat e veriut të Kosovës për

*himin e Mbeturinave Industriale, Direktiva 2003/4/EC për Qasje në Informata, etj.*

*17 Agjencia për Statistika e Kosovës – Hulumtimi për Mbeturinat Komunale 2007-2013.*

ndërtimin e deponisë së re rajonale "Stena e Savës" brenda territorit të komunës së Zveçanit. Kontrata për shfrytëzimin e deponisë rajonale është nënshkruar nga të katër komunat e veriut të Kosovës, megjithëse Zubin Potoku nuk do t'i deponojë aty mbeturinat për shkak të shpenzimeve të mëdha të transportit.<sup>18</sup> Ndërtimi i deponisë rajonale ende nuk ka filluar, por janë në zhvillim e sipër punët përgatitore që ndërlidhen me hartimin e dokumentacionit projektues-teknik dhe shpronësimin e tokës. Problem i veçantë përbën shpronësimi i 24 parcelave në pronë private në vendin ku duhet të ndërtohet rruga për t'iu qasur deponisë rajonale. Me zgjidhjen e këtyre problemeve po merret administrata lokale e komunës së Zveçanit.

Deponia rajonale do të funksionojë nën kornizat e legjislacionit të Kosovës. Është planifikuar që dy vitet e para deponia të menaxhohet nga një ekip i përzgjedhur nga Komisioni Evropian e më pas menaxhimi t'i kalojë komunës së Zveçanit. Është paraparë hapja e rreth 80 vendeve të reja të punës në deponi, kryesisht në punët që ndërlidhen me ndarjen e mbeturinave, gllabërimin e gazit natyror që lëshohet gjatë procesit të deponimit dhe punët lidhur me përpunimin e ujërave të zeza.<sup>19</sup>

Përkrah zgjidhjes së problemeve që ndërlidhen me grumbullimin e mbeturinave, është me rëndësi që të krijohen instrumente të qëndrueshme financiare. Krijimi i eko-fondit, që parashihet me Ligjin për mbrojtjen e mjedisit Nr. 03/L-025 (neni 77), ende as që ka filluar.<sup>20</sup> Për më tepër, nuk ka kushte për zbatimin e instrumenteve financiare tjera përveç buxhetit të Kosovës dhe kontributeve të donatorëve ndërkombëtarë, të cilët kryesisht janë të orientuar nga rehabilitimi dhe mbyllja e deponive. Nga buxheti qendror MMPH-së i ndahen vetëm rreth 2% të mjeteve, ndërsa për mbrojtjen e mjedisit shfrytëzohen drejtpërdrejt vetëm 0.7 të tij. Në buxhetin e vitit 2016, Departamentit për Mbrojtje të Mjedisit brenda MMPH-së i janë ndarë 1.290.154 euro,<sup>21</sup> që përbën rritje të vogël në krahasim me buxhetin e vitit 2015 (1.270.967 euro).<sup>22</sup> Në nivel lokal, ndërmarrjet komunale publike në veri të Kosovës i grumbullojnë taksat për ofrimin e shërbimeve komunale në lartësi prej 3 euro për

*18 Intervistë me Drejtorin e NKP Ibar, Zubin Potok, z. Dejan Radojković*

*19 Intervistë me Prof. Dr. Jellena Gjokiq, Këshilltare UNDP për Kryetarin e Komunës së Zveçanit*

*20 Ligji për Mbrojtjen e Mjedisit, Nr. 03/L-025, i qasshëm në adresën: //bit.ly/2JKUvnO*

*21 Ligji për Buxhetin e vitit 2016, Nr. 05/L-071, i qasshëm në adresën: //bit.ly/2J9kAMO*

*22 Ligji për Buxhetin e vitit 2015, Nr. 05/L-001, i qasshëm në adresën: http://bit.ly/2k0bbqO*

ekonomi familjare, ndërsa pagesa e të njëjtave është në nivel të kënaqshëm (mesatarisht rreth 70% të ekonomive familjare i paguajnë ato).

Viteve të fundit në Kosovë janë realizuar disa projekte të ofrimit të asistencës teknike për fuqizimin e sektorit të menaxhimit të mbeturinave, të financuar nga donatorët ndërkombëtarë, siç janë BE, Sida, GIZ, ADC dhe të tjerë. Projektet kanë qenë të orientuar drejt fuqizimit institucional dhe ngritjes së kapaciteteve (para së gjithash MMPH), realizimit të projekteve specifike në sektorin e mbeturinave dhe projekteve infrastrukturore të cilat mëtonin të problemet e deponive të mbeturinave komunale.

### Problemet në menaxhimin e mbeturinave komunale dhe ndikimi në zhvillim ekonomik

Edhe pse legjislacioni në fushën e mjedisit në masë të madhe është harmonizuar me direktivat dhe dispozitat e BE-së, problem kryesor përbën implementimi i dobët i dispozitave ligjore, si në nivel qendror ashtu edhe në at lokal. Obligimet dhe përgjegjësitë e MMPH-së, komunave, prodhuesve dhe transportuesve të mbeturinave, janë definuar qartë në Ligjin për mbeturinat, por mungon implementimi i tyre. Si rrjedhojë e këtij problemi, rrezikohen parimet themelore të mbrojtjes së mjedisit, dëmtohet shëndeti i njerëzve dhe negativisht ndikohet në zhvillimin e qëndrueshëm socio-ekonomik. Në anën tjetër, implementimi i saktë i ligjit do të mund t'i kontribuonte sigurimit të përfitimeve financiare dhe zhvillimit të sektorit privat.

Faktor dominues në kuptim të menaxhimit të mbeturinave përbën vëllimi ekonomik i tyre. Për të qenë fitimprurëse veprimtaria në këtë fushë është e domosdoshme që të grumbullohet një sasi e caktuar e mbeturinave e cila duhet të trajtohet më tej dhe të shitet për qëllime reciklimi. Nga këndvështrimi i veriut të Kosovës, ky problem shfaqet edhe në kuptim të qëndrueshmërisë dhe funksionalitetit të deponisë "Stena e Savës". Sasitë e mbeturinave të cilat grumbullohen në tri komunat e veriut (Leposaviq, Mitrovicë e Veriut dhe Zveçan) nuk janë të mjaftueshme për t'i siguruar qëndrueshmëri ekonomike kësaj deponie. Për të pasur qëndrueshmëri të tillë, deponia rajonale duhet t'u shërbejë së paku 200.000 banorëve. Megjithatë, numri i banorëve në tri komunat e lartpërmendura nuk e kalon 50.000. Edhe pse komponenti ekologjik dhe social plotësohet përmes projektit të ndërtimit të deponisë rajonale, parashtrohet pyetja se si do të përmbushet komponenti ekonomik pas

përfundimit të financimit të Bashkimit Evropian. Përveç kësaj, dokumentacioni projektues nuk është vënë në dispozicion të publikut gjatë kryerjes së këtij hulumtimi, prandaj është e pamundur që të parashikohet se si do të financohet dhe funksionojë deponia më pas. Ekzistojnë vetëm indikacione se përkrahja financiare ka gjasa të sigurohet në formë të subvencioneve nga autoritetet lokale dhe/ose qendrore të Kosovës, që nuk përbën zgjidhje afatgjatë në kuptim të qëndrueshmërisë.

Problem tjetër është funksionimi i ndërmarrjeve komunale publike në veri të Kosovës, e në veçanti statusi i tyre pas ndërtimit të deponisë rajonale. Sistemi i Kosovës nuk i njeht ndërmarrjet komunale publike të regjistruara në sistemin e Republikës së Serbisë, prandaj duhet të vendoset se si do të funksionojnë këto ndërmarrje të cilat aktualisht janë akterët kryesorë të fushës së menaxhimit të mbeturinave në veri të Kosovës. Nga kjo rrjedh pyetja kyçe se si do të harmonizohen këto dy sisteme. Vlen të theksohet se këto ndërmarrje nuk kryejnë vetëm shërbime të grumbullimit të mbeturinave komunale, por edhe shërbime të furnizimit me ujë,<sup>23</sup> pastërtisë publike dhe mirëmbajtjes së gjelbërimit publik.

Megjithatë, roli i tyre në ofrimin e shërbimeve komunale po ndryshon edhe në Serbi. Në fund të vitit 2015 janë miratuar ndryshimet dhe plotësimet e Ligjit për Sistemin Buxhetor të Republikës së Serbisë<sup>24</sup> të cilat kanë hyrë në fuqi më 1 dhjetor 2016. Me këto ndryshime dhe plotësime ndërmarrjet publike, fondet dhe drejtoritë e themeluara nga ana e autoriteteve lokale në Serbi nuk janë më tej shfrytëzues të tërthortë të mjeteve buxhetore, ndërsa financimi i tyre dhe gjetja e zgjidhjeve organizative për to është kompetencë e themeluesve të tyre, do të thotë e komunave. Situata në komuna me shumicë serbe në Kosovë ndërlikohet edhe më tej për shkak të dualizmit në implementim të ligjeve, prandaj nuk është tërësisht e qartë se si do të duken zgjidhjet që do të gjenden për ndërmarrjet komunale publike dhe punonjësit e tyre.<sup>25</sup> Megjithatë, kjo përbën një rast që ky problem të zgjidhet në mënyrë të qëndrueshme në kontekst të formimit të ndërmarrjes rajonale.

*23 Në veri të Kosovës është duke u ndërtuar ujësjellësi rajonal, i cili gjithashtu do të funksionojë sipas sistemit të Kosovës.*

*24 Gazeta Zyrtare e RS, Nr. 54/2009, 73/2010, 101/2010, 101/2011, 93/2012, 62/2013, 63/2013 - korrigjim, 108/2013, 142/2014, 68/2015 – dhe 103/2015*

*25 Në çdo NKP në veri të Kosovës janë të punësuar nga rreth 100 punonjës*

Menaxhimi adekuat i mbeturinave gjithsesi mund të përbëjë fillim të mirë në kuptim të përmirësimit të kushteve mjedisore dhe potencialisht nxitës të zhvillimit ekonomik të rajonit. Megjithatë, në veri të Kosovës është i vogël numri i nismave dhe ndërmarrjeve që merren me menaxhimin e mbeturinave, ndërsa edhe nismat e deritashme nuk kanë pasur sukses në afarizmin e tyre.

Pengesa e parë në të cilin hasin ndërmarrësit të cilët do dëshironin të nisnin një biznes në sektorin e mbeturinave është procedura për lëshimin e dokumenteve të domosdoshme. Për të nxitur afarizmin në sektorin e mbeturinave duhet të sigurohet licenca e nxjerrë nga ana e MMPH. Udhëzimi Administrativ i MMPH Nr. 09/2014<sup>26</sup> përcakton se cilat leje dhe vërtetime duhet siguruar për të filluar afarizmin në këtë sektor.<sup>27</sup> Përveç kësaj, për nevoja të eksportit të mbeturinave, subjekti juridik duhet të posedojë leje të veçantë të cilën e lëshon MMPH. Sigurimi i këtyre dokumenteve kërkon më shumë kohë, gjë që shpesh dekurajon ndërmarrësit që do të ishin të gatshëm t'i përvishen kësaj veprimtarie.

Edhe përkundër faktit që nga viti në vit gjenerohen sasi më të mëdha mbeturinash, mungesa e infrastrukturës adekuate rezulton me pamundësi të ndarjes së mbeturinave në deponi apo qendër transportuese. Ekzistimi i një numri të madh të deponive ilegale kufizon fushëveprimin e veprimtarisë së komunitetit privat në këtë sektor. Nëse mbeturinat do të deponoheshin në deponi legale dhe do të vendosej një sistem efikas i grumbullimit dhe ndarjes së mbeturinave, do të ngriteshin edhe gjasat për operim më efikas.

Duke qenë se ndërmarrjet komunale publike janë përgjegjëse për grumbullimin e mbeturinave në këto komuna, përfshirja e sektorit privat në domenin e grumbullimit primar deri sot nuk ka qenë e mundshme. Megjithatë, problemi i grumbullimit të mbeturinave komunale në vise rurale vazhdon të mos ketë zgjidhje nga autoritetet lokale, prandaj ekzistojnë mundësi të përfshirjes së sektorit privat në këtë segment. Sa i përket grumbullimit sekondar dhe ndarjes, në këtë fushë vepron një numër shumë

i vogël ndërmarrësish. Me ndërtimin e deponisë në të cilën do të ofrohen këto shërbime, mundësitë e përfshirjes së ndërmarrësve zvogëlohen dukshëm edhe më tej. Në komunën e Zveçanit ka pasur përpjekje të grumbullimit të lëndëve të para sekondare, por e përballur me shumë pengesa, kryesisht ligjore, ndërmarrja "Regjioni i gjelbër" ndërpreu veprimtarinë e vet. Vendosja e taksave doganore për eksport të plastikës dhe letrës së presuar për nevoja përpunimi nga fabrikat e Serbisë në vitin 2012 ishte një nga arsyt kryesore për ndërprerje të veprimtarisë. Për transportim të mbeturinave në Republikën e Serbisë është kërkuar edhe leja e importit. Përveç kësaj, sasitë e grumbulluara të mbeturinave kanë qenë të pamjaftueshme për furnizim të rregullt, prandaj mesatarisht në drejtim të Serbisë është eksportuar vetëm nga një kamion me plastikë dhe letër. Shpenzimet e larta të transportit, fuqia punëtore e dobët, përkrahja e pamjaftueshme nga organet kompetente dhe qytetarët, i kanë kontribuar mospasurisë së kësaj ndërmarrjeje. Përkrahja me kompani tjera në vise tjera të Kosovës nuk është realizuar, marrë parasysh faktin se reciklimi vazhdon të mbetet në fazë fillestare të zhvillimit.

Gjithashtu, investimi i qëndrueshëm në infrastrukturë përbën një nga problemet më të rëndësishme në sektorin e mbeturinave komunale. Themelimi i ekofondit do të kishte ndikim pozitiv në zgjidhjen e këtij problemi. Edhe pse versioni i punës i ligjit që trajton themelimin e fondit është hartuar para disa vitesh, ende nuk ka ndonjë përparim të dukshëm. Arsyja qëndron në faktin që Ministria e Financave ka pengesa ligjore kur është në pyetje financimi i një organi të ri për mbrojtjen e mjedisit nga buxheti qendror, prandaj ende po negociohet me MMPH se si të zgjidhet ky problem. Zgjidhja e qëndrueshme për financim të projekteve dhe programeve të gjelbra ende nuk ekziston. Ekzistojnë vetëm mjetet në buxhetin qendror që janë të parapara për avancimin e mjedisit. Për shembull, në këtë buxhet orientohen taksat ekologjike të grumbulluara<sup>28</sup> për regjistrim dhe sigurim të veturave me tabela të huaja<sup>29</sup> por problemi qëndron në faktin se këto mjete tejet rrallë përdoren për projekte dhe programe ekologjike.

26 Udhëzimi Administrativ i MMPH Nr. 09/2014 për Licenca për Menaxhim të Mbeturinave, i qasshëm në adresën: <http://bit.ly/2iJ6d0C>

27 Lejen komunale mjedisore për menaxhim të mbeturinave, certifikatën e regjistrimit të veprimtarisë afariste, vërtetimin për tatimin e paguar, planin e menaxhimit të mbeturinave, certifikatën e numrit fiskal, etj.

28 Për vetura nën 3.5t taksa ekologjike është 10€, ndërsa për vetura mbi 3.5t është 30€ - Shtojca C e Ligjit për Taksat Rrugore dhe Ekologjike të Automjeteve, Nr. 04/L-117, i qasshëm në adresën: <http://bit.ly/2iBHf8m>

29 Neni 1 i Ligjit për Taksat Rrugore dhe Ekologjike të Automjeteve, Nr. 04/L-117.

## Përfundimi dhe rekomandimet

Ndotja e mjedisit si rrjedhojë e menaxhimit joadekuat të mbeturinave komunale përbën një nga problemet kyçe në fushën e mbrojtjes së mjedisit në Kosovë. Edhe pse është nxjerrë një mori ligjesh dhe aktesh nënligjore për të trajtuar fushën e mbeturinave, si dhe strategjitë e planet përkatëse në nivel qendror, ende ekzistojnë sfida të theksuara me të cilat duhet të përballen organet kompetente.

Mosekzistimi i një sistemi efikas për menaxhim të mbeturinave ndikon në degradimin çdo herë e më të madh të mjedisit jetësor, si dhe në cilësinë e jetës së qytetarëve. Situata aktuale në masë të madhe ndikon në zhvillimin socio-ekonomik të vendit. Para së gjithash, me zbatim të dobët të ligjeve, mungesë infrastrukture për deponim dhe trajtim të mbeturinave, mangësi kapacitetesh të autoriteteve kompetente për të zgjidhur çështjet që ndërlidhen me sektorin e mbeturinave, si dhe me përkrahje financiare të ulët i është kontribuar përkeqësimit të situatës edhe ashtu të keqe në këtë sektor. Mundësitë e kësaj së sektorit privat për momentin janë të kufizuara për shkak se ende nuk janë krijuar kushtet dhe klima pozitive për afarizëm privat në sektorin e mbeturinave. Për të joshur ndërmarrësit në këtë sferë në të ardhmen duhet të bëhen përpjekje shtesë, si nga ana e autoriteteve qendrore ashtu edhe nga ato lokale.

Avancimi i mjedisit me zhvillimin e sektorit privat në fushën e trajtimit të mbeturinave komunale gjithsesi mund t'i kontribuojë kushteve më të mira të jetesës në komunitetin lokal dhe zbutjes

së varfërisë. Vetëm zhvillimi i infrastrukturës do të mund të përbente burim të të hyrave dhe do të mund të siguronte krijim të vendeve të reja të punës. Prandaj, investimi në projekte dhe programe 'të gjelbra' është i domosdoshëm për t'i kontribuar zhvillimit të qëndrueshëm në veri të Kosovës.

Në bazë të asaj që u tha më lartë, janë nxjerrë rekomandimet në vijim në të cilat duhet të punohet në të ardhmen:

- Ofrimi i përkrahjes për autoritetet e vetëqeverisjes lokale në veri të Kosovës në kuptim të ngritjes së kapaciteteve për menaxhim të mbeturinave komunale;
- Nisja e procesit të ristrukturimit të ndërmarrjeve komunale publike që merren me grumbullimin dhe deponimin e mbeturinave komunale dhe procesit të formimit të ndërmarrjes rajonale e cila do të menaxhojë me deponinë. Këto dy detyra duhet të realizohen bashkërisht e kurrësi ndaras.
- Ngritja e nivelit të investimeve nga autoritetet lokale, qendrore dhe donatorët në projekte të fushës së zgjidhjes së problemeve të mbeturinave komunale dhe deponive ilegale, posaçërisht në vise rurale;
- Komunave në veri të Kosovës t'u paraqiten shembuj të praktikave të mira të partneritetit publiko-privat në fushën e menaxhimit të mbeturinave komunale, si shembuj të ndërmarrjeve të suksesshme që operojnë në fushën e mbeturinave.

*InTER - Instituti për Zhvillim Teritorial Ekonomik - është një think tank i pavarur jo qeveritarë me mision të promovimit dhe përparimit të zhvillimit territorial shoqëro-ekonomik në Ballkanin Perëndimorë.*

Qyteti Verior, Çika Jovina pn, Mitrovicë Veriore  
office@regionalnirazvoj.org • www.regionalnirazvoj.org



Projektin të cilin e financon BE-ja e udhëheqë zyra e Bashkimit Evropian në Kosovë

Zbaton:

